НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду, на седници одржаној 5. новембра 2026. године, изабрало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације коју је под називом УПРАВЉАЊЕ РАЗВОЈЕМ ДИГИТАЛНЕ ПИСМЕНОСТИ СТАРИХ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: РЕФЛЕКСИЈЕ НА ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ поднео мастер андрагог Вукашин Б. Гроздић, истраживач-сарадник на Институту за политичке студије у Београду. Након проучавања поднете дисертације, подносимо Наставно-научном већу следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Вукашин Гроздић је рођен 1991. године у Београду, где је стекао основно и средње образовање. Основне и мастер академске студије андрагогије завршио је на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, чиме је стекао звање мастер андрагог. Докторске академске студије андрагогије на истом Факултету уписао је школске 2016/17. године. Тренутно је ангажован као истраживач-сарадник у Институту за политичке студије у Београду.

Професионално и истраживачки кандидат се бави питањима образовања одраслих, образовних политика, предузетништва и дигиталне писмености. Посебно се бавио питањима социјалног предузетништва, учествовао је у изради Закона о социјалном предузетништву, као и већег броја стратешких докумената у областима науке, образовања, тржишта рада и запошљавања младих, дигитализације и дигиталног образовања. Ово искуство у креирању јавних политика непосредно је повезано са темом дисертације, која дигиталну писменост старијих сагледава из перспективе управљања и образовних политика.

Вукашин Гроздић је аутор или коаутор 13 научних радова и саопштења, међу којима су: рад у међународном часопису (М23), рад у тематском зборнику међународног значаја (М14), поглавље у монографији националног значаја (М44) и више радова са међународних и националних научних конференција и скупова на којима је учествовао.

Радови из области дигиталне писмености и дигиталног образовања, непосредно повезани са темом дисертације су:

- Miljković, J. i Grozdić, V. (2021). Društvene mreže kao deo digitalnog marketinga visokoškolske institucije. U I. Jeremić, N. Nikolić i N. Koruga (ur.), *Susreti pedagoga: Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju* (str. 227–231).

Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju i Pedagoško društvo Srbije.

- Grozdić, V. (2021). Digitalna pismenost – potencijalni odgovor na izazove kriza. U Š. Alibabić (ur.), *Život u vremenu krize – andragoški pogledi* (str. 27–42). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Grozdić, V. (2022). Digitalni jaz u vreme krize: Iskustva projekta „Digitalna ekspedicija". U Ž. Krnjaja, M. Senić Ružić i Z. Milošević (ur.), *Susreti pedagoga: Obrazovanje u vreme krize i kako dalje* (str. 138–144). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju i Pedagoško društvo Srbije.
- Ljujić, B., Miljković, J. & Grozdić, V. (2023). ChatGPT and academic writing in higher education. In M. Radulović & M. Trajković (Eds.), *Towards a more equitable education: From research to change* (pp. 104–109). Belgrade: Institute for Educational Research.
- Grozdić, V. B., Radovanović, B. Đ. & Tubić, S. M. (2026). Pristupi merenju digitalne pismenosti starijih odraslih: analiza metodoloških dilema. U L. Miškeljin, I. Jeremić i N. Gojak (ur.), *Susreti pedagoga: Obrazovni programi: teorija, praksa i perspektive* (str. 249–254). Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju.

Остали објављени радови кандидата су:

- Grozdić, V. i Miljković, J. (2016). Andragoški aspekti preduzetništva. *Obrazovanje odraslih*, 16(2), 9–32.
- Miljković, J. i Grozdić, V. (2019). Pristupi u istraživanju politika obrazovanja odraslih. U D. Pavlović Breneselović, D. Spasenović i Š. Alibabić (ur.), *Obrazovna politika i praksa – u skladu ili u raskoraku?* (str. 96–102). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu – Institut za pedagogiju i andragogiju i Pedagoško društvo Srbije.
- Grozdić, V. (2019). Entrepreneurship education – New content for the new paradigm. In A. Pejatović & N. Koruga (Eds.), *Adult education research and practice between the welfare state and neoliberalism* (p. 177). Belgrade: Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy; ESREA; Adult Education Society.
- Grozdić, V. (2020). Entrepreneurship education – New content for the new paradigm. In A. Bulajić, T. Nikolić & C. C. Vieira (Eds.), *Navigating through contemporary world with adult education research and practice* (pp. 575–591). Belgrade: Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; ESREA; Adult Education Society.
- Miljković, J., Grozdić, V. i Ljujić, B. (2023). Kako obrazovati naučni podmladak? Model doktorskih škola. U Z. Šaljić, S. Dubljanin i A. Pejatović (ur.), *Susreti pedagoga: U potrazi za kvalitetnim obrazovanjem i vaspitanjem: izazovi i moguća*

rešenja (str. 123–127). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju i Pedagoško društvo Srbije.

- Miljković, J., Grozdić, V. & Ljujić, B. (2023). The current state and perspectives of the functional basic education of adults in Serbia. In M. Radulović & M. Trajković (Eds.), *Towards a more equitable education: From research to change* (pp. 188–194). Belgrade: Institute for Educational Research.
- Graić, I., Marjanović, U., Grozdić, V., Ćirić Lalić, D. & Lalić, B. (2023). Entrepreneurial factors influencing recovery from Covid-19: A country-level analysis. *Tehnički vjesnik*, 30(6), 1880–1887.

Докторска дисертација мастер андрагога Вукашина Б. Гроздића УПРАВЉАЊЕ РАЗВОЈЕМ ДИГИТАЛНЕ ПИСМЕНОСТИ СТАРИХ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: РЕФЛЕКСИЈЕ НА ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ има 266 страница. Од тога је 208 страница основног текста, 26 страна списка коришћене литературе и 13 страна прилога (у којима су и инструменти коришћени у емпиријском делу истраживања). Рад садржи 68 табела и 22 слике, а у тексту се позива на 436 библиографских јединица на српском и енглеском језику. На крају рада приложена је биографија кандидата.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет ове дисертације јесте управљање развојем дигиталне писмености старијих особа у Републици Србији, посматрано на нивоу система, институција и образовних програма, са посебним освртом на факторе који утичу на њихову спремност за учење и употребу дигиталних технологија, као и на могућности обликовања политика образовања одраслих у овој области. Истраживање полази од становишта да развој дигиталне писмености старијих није искључиво питање техничке оспособљености, већ сложен процес условљен међудејством индивидуалних и социјалних фактора. Предмет истраживања зато обухвата два повезана дела. Из перспективе појединца испитују се ниво дигиталне писмености старијих, њихове образовне потребе, мотиви, баријере, уверења и преференције у погледу учења, а из перспективе система анализирају се јавне политике, институционални механизми и образовна понуда усмерени ка развоју дигиталне писмености старијих.

Општи циљ овог теоријско-емпиријског истраживања је израда модела управљања развојем дигиталне писмености старијих у Републици Србији. Ради достизања циља издвојена су два општа задатка. Први општи задатак односи се на анализу јавних политика и система управљања развојем дигиталне писмености старијих на нивоу система, институција и програма, кроз појединачне задатке: 1) анализу међународних и домаћих стратегија, политика, програма и иницијатива у области дигиталне писмености и дигиталне инклузије старијих; 2) мапирање актера и институција и анализу њихових улога, надлежности и међусобних односа; 3) испитивање постојећих механизама подршке, координације и доступности програма дигиталног образовања старијих и 4) консултовање експерата ради формулисања препорука и смерница за развој модела. Други општи задатак односи се на испитивање

тренутног и жељеног нивоа дигиталне писмености старијих, образовних потреба, мотива и баријера, као и њихових преференција према учењу, кроз појединачне задатке груписане у: 1) испитивање социодемографских карактеристика и благостања испитаника; 2) испитивање тренутног и жељеног нивоа дигиталне писмености, укупно и по доменима (информациона писменост, комуникација и сарадња, дигиталне услуге и трансакције, безбедност, решавање проблема и вештачка интелигенција); 3) утврђивање образовне потребе као разлике између жељеног и тренутног нивоа, укупно и по доменима; 4) испитивање факторске структуре психосоцијалних чинилаца односа према технологији и учењу; 5) испитивање преференција према учењу (место, трајање, облик рада, наставни уређај, узраст предавача, провера знања, информисање и финансирање обуке); 6) испитивање повезаности социодемографских карактеристика и благостања са тренутним нивоом дигиталне писмености и 7) испитивање појединачне и заједничке повезаности психосоцијалних чинилаца са тренутним нивоом дигиталне писмености.

Судећи по примењеном методолошком моделу истраживања, одабраном предмету и циљу истраживања, може се констатовати да је реч о оригиналној идеји и важном научно-истраживачком подухвату. Ова студија представља допринос развоју андрагошке науке, посебно андрагогије старих и политика образовања одраслих. Посебна вредност истраживања огледа се у повезивању модела прихватања технологије, развијених у оквиру интердисциплинарног поља интеракције човека и рачунара, са андрагошким теоријама мотивације, партиципације и баријера у образовању одраслих, чиме се питање прихватања технологије старијих премешта из технолошког у образовни оквир. Истраживачки резултати добијени емпиријским путем представљају релевантну основу за креирање образовних политика и програма дигиталног образовања прилагођених старијој популацији.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У истраживању се пошло од опште хипотезе да постоји статистички значајна повезаност социодемографских карактеристика, благостања и психосоцијалних фактора са тренутним нивоом дигиталне писмености старијих. Истраживање су водиле и четири посебне хипотезе: 1) да постоји статистички значајна повезаност социодемографских карактеристика (пола, узраста, нивоа образовања и прихода) са тренутним нивоом дигиталне писмености старијих; 2) да постоји статистички значајна позитивна повезаност између благостања и тренутног нивоа дигиталне писмености старијих; 3) да постоји статистички значајна повезаност психосоцијалних фактора и тренутног нивоа дигиталне писмености старијих; 4) да психосоцијални фактори дају статистички значајан заједнички допринос објашњењу варијабилности тренутног нивоа дигиталне писмености старијих.

Добијени резултати, њихова статистичка анализа, као и интерпретација и дискусија, показују да је општа хипотеза у највећој мери потврђена. Све три групе испитиваних фактора статистички су значајно повезане са нивоом дигиталне писмености. Прва посебна хипотеза делимично је потврђена: утврђена је значајна негативна повезаност узраста, као и позитивна повезаност образовања и прихода

домаћинства са нивоом дигиталне писмености, при чему сва три обележја задржавају самостални допринос и након контроле осталих фактора, а узраст се издваја као најснажнији социодемографски предиктор. Разлика према полу статистички је значајна, али занемарљиве величине ефекта, и губи значајност у регресионом моделу. Друга посебна хипотеза потврђена је на биваријантном нивоу, уз ограду да благостање након контроле осталих фактора не показује самостални допринос објашњењу дигиталне писмености. Трећа посебна хипотеза је потврђена и свих пет издвојених психосоцијалних фактора (уверења о технологији, самоевалуација, технолошка анксиозност, образовни капитал и образовни ресурси) значајно су повезани са дигиталном писменошћу, међу којима најснажније самоевалуација и уверења о технологији. Четврта посебна хипотеза такође је потврђена и укључивање психосоцијалних фактора у хијерархијски регресиони модел повећава објашњени део варијансе дигиталне писмености са 28,1% на 56,6%, а као најснажнији самостални предиктори издвајају се уверења о технологији и самоевалуација, док образовни ресурси немају значајан самостални допринос.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Поред увода, списка коришћене литературе и прилога, дисертација садржи следеће делове: теоријски оквир истраживања, методолошки оквир истраживања, резултате истраживања, дискусију и закључна разматрања са препорукама.

Теоријски део рада може се груписати у шест тематских целина. Прва је посвећена дигитализацији друштва, њеним позитивним и негативним последицама и изгледима будућег развоја технологије, са становишта задатака које она поставља пред образовање одраслих. Друга целина бави се појмом писмености и развојем концепције од елементарне и функционалне писмености до кључних компетенција, као и претечама и савременим концепцијама дигиталне писмености. Кандидат детаљно анализира Европски оквир дигиталних компетенција (DigComp) и глобални оквир UNESCO-а, разматра писменост за вештачку интелигенцију, критички приказује међународна мерења и инструменте за процену дигиталне писмености старијих и на тој основи предлаже ауторски оквир дигиталне компетенције старијих са шест домена. Трећа целина посвећена је старијим одраслима: појмовима старења и старости, демографским приликама у свету и Србији, међународним политикама према старијима, дигиталном јазу и дигиталној инклузији, као и учењу и образовању у старијем добу. Четврта целина посвећена је образовној партиципацији старијих, мотивима и баријерама учења, при чему се као теоријски оквир користе Кросова теорија ланца одговора и Рубенсонов модел очекивања–валенце, и карактеристикама образовне понуде (садржају, месту, трајању, облику учења, наставним средствима, инструктору, евалуацији, цени и промоцији). Пета целина приказује теоријске моделе прихватања и употребе технологије, од теорије дифузије иновација и теорије планираног понашања, преко TAM и UTAUT модела, до модела прихватања технологије код старијих (STAM и STAM-14), и образлаже избор психосоцијалних и социодемографских предиктора дигиталне писмености. Ову целину заокружује

интегративни модел учења и прихватања технологије код старијих, у којем се повезују андрагошке теорије образовне партиципације и модели прихватања технологије. Шеста целина односи се на управљање развојем дигиталне писмености старијих у контексту образовних политика, који се сагледава на нивоу система кроз европску и националну политику дигиталног описмењавања старијих, затим на нивоу институција и на крају на нивоу образовних програма. Поглавље се завршава предлогом полазног модела управљања развојем дигиталне писмености старијих. У овом делу рада дата је потребна теоријска основа за емпиријско истраживање.

У оквиру методолошког оквира описани су проблем и предмет истраживања, формулисани циљ и задаци, постављене хипотезе, операционализовани појмови и варијабле, одређен узорак, описани инструменти, организација истраживања и методе статистичке обраде података. Истраживање је спроведено на пригодном узорку од 545 испитаника узраста 60 и више година, у периоду јун–јул 2026. године, применом електронске (71,0%) и штампане верзије упитника (29,0%), уз регрутовање испитаника методом снежне грудве и делимично прикупљање података у домовима за старија лица. Главном истраживању претходили су интервјуи са 20 испитаника и пилот-истраживање на узорку од 100 испитаника. За потребе истраживања кандидат је конструисао скалу за процену тренутног и жељеног нивоа дигиталне писмености старијих, превео и адаптирао инструмент STAM-14 и проширио га ставкама изведеним из андрагошких теорија. У обради података примењене су експлораторна и конфирматорна факторска анализа, непараметријске технике, хијерархијска мултипла регресиона анализа и моделовање структуралним једначинама. Квалитативни део истраживања обухватио је анализу садржаја релевантних европских и домаћих стратешких, нормативних и програмских докумената и постојећих програма дигиталног описмењавања старијих, као и консултације о полазном моделу управљања развојем дигиталне писмености старијих са стручњацима из 17 институција и организација које долазе из академског сектора, државне управе, локалне самоуправе, установа социјалне и здравствене заштите, образовања и библиотекарства, организација цивилног друштва и међународних организација. Налази квалитативног и квантитативног дела истраживања интегрисани су у формулисању модела управљања развојем дигиталне писмености старијих.

Трећи део посвећен је презентацији и анализи резултата истраживања: провери мерних карактеристика инструмената, поседовању дигиталних уређаја и учесталости коришћења интернета, тренутном и жељеном нивоу дигиталне писмености и образовној потреби, повезаности социодемографских и психосоцијалних фактора са дигиталном писменошћу, спремности на даље учење и преференцијама према обуци, као и квалитативним налазима експертске евалуације полазног модела управљања развојем дигиталне писмености старијих. У дискусији су добијени резултати разложно интерпретирани у светлу релевантних теорија и претходних истраживања, са потребном мером опреза при закључивању, уз формулисање препорука за даља истраживања и јавне политике. Дискусија се завршава интегрисаним моделом развоја дигиталне писмености старијих, који обједињује налазе квантитативног и

квалитативног дела истраживања на нивоу система, институција и програма. У завршном делу рада кандидат представља закључна разматрања, препоруке за модел управљања развојем дигиталне писмености старијих у Републици Србији и практичне импликације реализованог истраживања, као и ограничења истраживања и смернице за даља истраживања.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Резултати истраживања показују да старији у Србији имају средње развијену дигиталну писменост (M = 3,27 на скали од 1 до 5), уз изражену неуједначеност између домена: најразвијеније су способности комуникације и сарадње и информационе писмености, док су најнижи резултати утврђени у употреби алата вештачке интелигенције, решавању техничких проблема и безбедности. Тиме се показује да развој дигиталне писмености старијих није једнозначни појам, већ вишедимензионалан и да захтева континуирано учење у складу са технолошким променама. Старији исказују јасну образовну потребу, при чему је жељени ниво виши од тренутног у свим доменима, а спремност на укључивање у обуку исказало је три четвртине испитаника.

Посебно значајан налаз односи се на улогу психосоцијалних фактора. Уверења о технологији, пре свега о њеној корисности, и самоевалуација, односно процена сопствене способности за учење, издвајају се као најдоследнији предиктори дигиталне писмености, снажнији од социодемографских обележја и од доступности ресурса за учење и употребу технологије. Налаз указује да се код старијих који већ имају приступ технологији тежиште дигиталног јаза помера са питања приступа ка питању уверења и процене сопствених способности, што упућује да образовне програме треба обогатити и садржајима који ће адресирати ове ставове. Утврђене су јасне разлике у преференцијама према начину организације обуке у зависности од узраста, образовања и прихода, при чему се група од 75 и више година издваја најнижим нивоом дигиталне писмености и изразитом склоношћу ка непосредној обуци у познатим локалним просторима.

Квалитативни налази показују да експерти елементе полазног модела управљања развојем дигиталне писмености старијих процењују као веома важне, али доводе у питање њихову изводљивост у наредних годину дана. На основу интеграције квантитативних и квалитативних налаза кандидат предлаже интегрисани модел управљања развојем дигиталне писмености старијих на нивоу система, институција и образовних програма. Његов централни елемент је национално јавно-приватно партнерство, замишљено као флексибилан небирократски механизам који повезује државни, приватни, цивилни и академски сектор и усклађује функције планирања, одлучивања, финансирања, спровођења и праћења, док се на нивоу институција модел ослања на мрежу различитих реализатора обука, од универзитета за треће доба и библиотека до центара за социјални рад, удружења и волонтера. Кандидат са потребном мером опреза указује на ограничења истраживања, пре свега на пригодни узорак у којем су натпросечно заступљени високообразовани испитаници и становници

Београдског региона, као и на ограничења самопроцене као начина мерења дигиталне писмености.

Методолошки допринос дисертације огледа се у конструкцији и провери скале за процену тренутног и жељеног нивоа дигиталне писмености старијих ($\alpha = 0,95$), у преводу, адаптацији и психометријској провери инструмента STAM-14 на популацији старијих у Србији, чији показатељи подесности оговарају изворној валидацији, као и у развоју проширене скале предиктора дигиталне писмености старијих која интегрише технолошке и андрагошке конструкте. Теоријски допринос огледа се у интеграцији модела прихватања технологије са андрагошким теоријама мотивације, партиципације и баријера у образовању одраслих, обједињеној у интегративном моделу учења и прихватања технологије код старијих. Практични допринос огледа се у препорукама за диференциран и модуларан приступ дигиталном образовању старијих, прилагођен узрасним, образовним и материјалним карактеристикама полазника, као и у интегрисаном моделу управљања развојем дигиталне писмености старијих у Републици Србији, заснованом на интеграцији емпиријских налаза, анализе европских и домаћих јавних политика и програма и консултација са експертима.

Како је питање образовних потреба, мотивације и партиципације различитих циљних група једно од суштинских питања андрагошке науке, а питање управљања развојем дигиталне писмености старијих једно од важних питања образовања старих и образовних политика одраслих, научни допринос ове дисертације је посебно значајан у наведеним андрагошким дисциплинама.

6. Закључак

Претходна анализа омогућава да се закључи да докторска дисертација Вукашина Б. Гроздића представља вредан допринос андрагошкој науци, а посебно образовању старијих и образовним политикама одраслих усмерених на дигитално описмењавање. Задаци постављени у овом истраживању успешно су реализовани. На основу анализе обимне литературе о дигиталној писмености, образовању старијих и моделима прихватања технологије, као и на темељу резултата добро осмишљеног и коректно реализованог емпиријског истраживања, дошло се до сазнања која омогућавају боље разумевање сложене проблематике развоја дигиталне писмености старијих и обликовања одговарајућих образовних политика. Предмет истраживања је прецизно одређен, задаци јасно постављени, варијабле су добро операционализоване, а у обради података примењене су адекватне статистичке технике. Дисертација представља добру синтезу теоријског разматрања и емпиријског истраживања. Резултати овог истраживања значајни су како за развој андрагошке теорије, тако и за праксу образовања одраслих и креирање јавних политика. Посебну вредност рада представља предложени модел управљања, који емпиријске налазе преводи у конкретна решења за јавне политике и праксу образовања старијих. Дисертација је урађена према одобреној пријави. У раду постоје и питања која захтевају потпунија објашњења, као и резултати који се могу и другачије образлагати, али то ће бити предмет расправе приликом усмене одбране, када ће чланови Комисије изнети своја запажања и сугестије и у вези са тим поставити одговарајућа питања.

На основу изложеног, Комисија једногласно оцењује да докторска дисертација мастер андрагога Вукашина Б. Гроздића, под насловом УПРАВЉАЊЕ РАЗВОЈЕМ ДИГИТАЛНЕ ПИСМЕНОСТИ СТАРИХ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: РЕФЛЕКСИЈЕ НА ОБРАЗОВНЕ ПОЛИТИКЕ, испуњава услове који се постављају овој врсти радова и предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да је прихвати и одобри усмену одбрану.

У Београду,
16. новембар 2026. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

_____
Др Зорица Милошевић,
Доцент Филозофског факултета Универзитета у Београду

_____
Др Александар Булајић,
Доцент Филозофског факултета Универзитета у Београду

_____
Др Љиљана Манић,
Редовни професор Факултета савремених уметности, Универзитет Привредна академија у Новом Саду